

Barbara Kryžan-Stanojević
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

MJESTO PISANIH RJEČNIKA U SVIJETU ELEKTRONIČKIH MEDIJA

Razvoj novih tehnologija stvorio je tradicionalnim »pisanim« rječnicima snažnog konkurenta – kompjutorske rječnike. Iako su oni u neku ruku neprijatelj tradicionalnoj leksikografiji, postali su istovremeno i poticaj za njezin razvitak i usavršavanje. Razlika između tradicionalnih i kompjutorskih rječnika, osim očite, u prijenosniku, vidljiva je u samome procesu rada (način prikupljanja materijala, oblikovanje rječničkih korpusa, formalna obrada, gramatička informacija itd.) i u odnosu između stvaratelja rječnika i njegova korisnika. U današnje doba možemo govoriti o tradicionalnim, kompjutorskim i hibridnim rječnicima. U članku se govori o prednostima i nedostacima takvih rječnika. Kao primjeri poslužiti će poljska leksikografska iskustva.

Sve veća potražnja za rječnicima je odraz potreba našeg vremena. Prvi rječnici su gotovo toliko stari koliko civilizirani svijet. Rječnici pisani klinastim pismom na glinenim pločicama potječu iz 2. tisućljeća prije Krista. Rječnici na slavenskome tlu nadovezuju se prije svega na latinske rječnike a posredstvom njih na grčke (Urbańczyk 1964:5–6). Ti su rječnici u počecima služili prije svega pojašnjavanju nerazumljivih za čitatelja svetih knjiga, riječi. Takozvani *mamotrepti* (ili *mamotrekti*)¹ objašnjavali su teže riječi u njihovom kontekstu da bi čitatelj mogao pratiti misao izloženu u Bibliji. Tekstualni, originalni kontekst bio je jedini, ali istovremeno apsolutno pouzdan pojašnjavajući *komentar*. Problemi su se počeli javljati u trenutku *odljepljivanja* riječi od teksta, iako na početku, prije ere abecednog poretka, i ti su rječnici, s obzirom na tematsku obradu, bili lišeni problema pojašnjavajućeg teksta u mjeri s kojom se danas susrećemo. Abecedni se rječnici u Poljskoj pojavljuju u XVI. stoljeću (Walczak

¹ Mamotrepti su bili namijenjeni nevjestima, početnicima, što i odražava naziv latinskog porijekla, koji doslovno znači hranjen prsima, dojen.

1997). I tek se tada pojavljuje problem neriješen do današnjeg dana — problem višeznačnosti te potreba vrednovanja značenja i navođenja šireg konteksta. Sastavljači rječnika na različiti način su te probleme rješavali uvijek u cilju zadovoljavanja potreba korisnika. Rječnik je bio izraz korisničkih potreba dok bismo s vremenom mogli govoriti o obrnutoj situaciji. Rječnik sve češće postaje izraz znanstvenih ambicija sastavljača koje su ponekad *usklađene* sa smjernicama jezične politike.

Sve zahtjevnije tržište traži novi način definiranja, između ostaloga, i leksikografske djelatnosti, dok konzervativizam u nama ne dopušta vidjeti u knjizi, dakle i u rječniku, robu. Riječ *roba* u svakodnevnom shvaćanju poprimila je negativno obilježje, a njezino značenje poistovjećuje se obično s robom loše kvalitete, zamotanom u lijepi papir samo da je se proda. Ali nemojmo zaboraviti da je roba i ona kvalitetna, ona koja se odupre konkurenciji, ona čija će vrijednost samo rasti i čija će potražnja biti sve veća. Zašto, govoreći o rječnicima, ne bismo mislili upravo na takvu, traženu, kvalitetnu i vrijednu robu. Upravo zbog predrasuda, i način plasiranja rječnika na tržište, a i način samoga stvaranja rječnika daleko zaostaje za načinom koji se u tržišnoj stvarnosti očekuje.

Drugi krug predrasuda vezan je uz prestiž rječnika. Iako ćemo se svi složiti s tvrdnjom da su rječnici dokaz kulture jednoga naroda, ne smijemo zaboraviti da zbog toga dokaza ne smiju biti loši rječnici i da je još na snazi ono staro da ne o njihovoj prestižnosti ne odlučuje kvantiteta nego kvaliteta. Niti opseg rječnika niti njihov broj nije dokaz veličine naroda.

Čini se da bi tradicionalni, klasični rječnici mogli popraviti svoju kondiciju koristeći barem dio dostignuća nove, kompjutorske obrade.

Postoji nekoliko grijeha pisanih rječnika današnjeg doba. Jedan od njih je kompleks manje vrijednosti izazvan usporedbom s novim, svestranim kompjutorskim bazama podataka. Taj kompleks dovodi do stvaranja opsežnih rječnika, koji funkcioniraju po načelu vreće za sve, u kojima ima mnogo vrijedne građe ali kojima je teško naći adresata, a trud uložen u njihovu izradu najčešće nije proporcionalan koristi od takvih rječnika. Prvi problem koji se pojavljuje je upravo korisnik, odnosno odluka kome je namijenjen naš rječnik i što je bolje — podcijeniti ili precijeniti korisnika. U prvome slučaju dajemo samo neophodne informacije o leksemu, dakle samo one bez kojih je teško riječ pravilno odnosno adekvatno upotrijebiti. Ovisno o korisniku mogu to biti podaci koji se odnose na osnovne gramatičke značajke kao što su npr. rod imenica, tip deklinacije itd. Ovisno o opsegu rječnika u njemu će se postupno naći i takvi kvalifikatori kao što su oznake za stilsku obilježnost, povijesnu vrijednost, regionalnu upotrebu i sl. Problem pisanih rječnika je upravo to da o izboru materijala odlučuje autor rječnika po načelu subjektivnog osjećaja i individualne odluke. Zasigurno, osobito ako materijal prikupljamo sami, vezani smo za svaku jedinicu i teško nam se odreći bilo koje od njih, bez obzira

na to kome je namijenjen rječnik i kakav je njegov opseg. Zato tzv. mali rječnici rastu do velikih, a katkad i golemih da bi udovoljili našoj želji stvaranja rječnika koji bi bio za sve. Rječnik koji je dobar za sve obično je slab rječnik. Ponekad se u rječniku nalaze riječi koje se u svakodnevnom životu rijetko rabe te njihova prisutnost, osobito u malim rječnicima, čini se, zauzima mjesto drugima koje su možda potrebnije. Tako npr. u malom poljsko-ruskom i rusko-poljskom rječniku (ukupno oko 22000 natuknica) našla se natuknica *nosówka*, i to jedino u svome drugome značenju, životinjske bolesti ('slinavka, šap'), ili *nów* ('mlad mjesec'). Budući da su se ipak u tome rječniku našle sve riječi koje sadrži minimalni školski rječnik (Słownik 1992), možemo autoricu² opravdati da je korisnicima rječnika dala najosnovnije riječi, a širenje rječnika išlo je po načelu diskrecijskog prava.

Kriterij izbora izvora, selekcije materijala kao i načina same obrade katkad nije dosljedan, a rječnik, iako opsežan, u stanju je zadovoljiti samo neznatan dio korisnika. Često se ambicije sastavljača usmjeruju na uzak krug obrazovanih korisnika, nerijetko filologa ili jezičara³. Mane takvih rječnika obično se skrivaju iza formulacije *autorski rječnik*, što bi trebalo biti opravdanje za nedostatak jasnih kriterija i općeprihvaćene leksikografske metodologije.

Kompjutorski rječnici⁴ koji su krivac tog kompleksa svestranosti i koji su, u neku ruku, nedostižan uzor tradicionalnim rječnicima, zahtijevaju posebnu pripremu i obradu na koju jezikoslovci još nisu spremni, dok neophodna suradnja s informatičarima rijetko daje konkretne rezultate. Upravo u sadašnje vrijeme, više nego ikada, postavlja se pitanje koliko je leksikograf neophodno jezikoslovac, kakav bi trebao biti udio jezikoslovaca u leksikografskom poslu i koliko je uopće moguć individualan rad u leksikografiji. Moglo bi se reći da je leksikografija sada u trenutku tranzicije. Idealni rječnici koji su naša skora budućnost, zahtijevaju rad koji traži promjenu načina razmišljanja. Jezikoslovci se za taj rad još moraju pripremiti. Neke od problema rješava korpusna leksikografija. Stvaranje nacionalnih korpusa (moguće zahvaljujući kompjuterskim tehnologijama) pomaže nam riješiti problem izvora, citiranja užeg ili

² Budući da se ne radi o sustavnoj analizi spomenutog rječnika, a primjeri ne služe vrednovanju rječnika nego samo ilustraciji, ne navodim bibliografske podatke.

³ Podcjenjivanje uloge korisnika vidljivo je i u izboru tema u leksikografskim skupovima. Tako na primjer 2000. godine na leksikografskoj konferenciji u Toruńu posvećenoj dvojezičnoj leksikografiji vodeće su teme bile rječnički korpus, ekvivalencija, gramatička informacija, kompjutorski rječnici te perspektive dvojezičnih rječnika. Ni jedan od referata nije bio posvećen korisniku. Čini se da se ta tema, što zvuči paradoksalno, u leksikografskim radovima generalno zaobilazi. Paradoksalno, jer se rječnici pišu za korisnika.

⁴ Autorica je svjesna nedostatnosti formulacije *kompjutorski rječnici* jer se u literaturi već sada govori o raznim tipovima takvih rječnika (Petelenz 2000), ali u ovome tekstu taj je termin samo naznaka načelne opozicije tradicionalnih i modernih rječnika.

šireg konteksta i njegove pouzdanosti. Korpus, napravljen profesionalno, u skladu sa zahtjevima korpusne leksikografije rješava izbor materijala za rječnik jer ćemo pomoću frekvencijskih listi, koje ga prate lakše odlučiti o sustavu rječnika kao i o primjerenosti. Izdavačke kuće koje sve češće nalaze svoj interes u izdavanju enciklopedija i rječnika preuzimaju koordinaciju u leksikografskom poslu skupljajući timove za rad na pojedinim rječnicima, stvarajući korpus, koji trebaju biti podloga novih rječnika⁵. Za primjer može poslužiti poljska izdavačka kuća Kurpisz čiji je vlasnik 1994. godine pokrenuo tada rizičan leksikografski projekt koji je i u velikoj mjeri sponzorirao. Danas, iako jezikoslovci nisu složni što se tiče leksikografskih kvaliteta rječnika⁶, može se sasvim sigurno govoriti o tržišnom uspjehu toga poduhvata. PWN (Poljsko znanstveno izdavaštvo), koje se već tradicionalno bavi se leksikografskom djelatnošću, ima korpus (usput rečeno, dostupan besplatno na internetu) koji može biti osnova općim rječnicima⁷. Većim korpusom raspolaže katedra engleskog jezika Sveučilišta u Poznanju, ali taj se korpus bazira pretežno na novinskom rječniku, pa je stoga i njegova uporaba ograničena. Postoji korpus Instituta književnih istraživanja (IBL) u Warszawi, međutim on nije dostupan na internetu.

Uz frekvencijske liste koje su obrađene na osnovi nacionalnih korpusa pouzdanost leksikografske građe znatno raste. Međutim, korigiranje izbora ostaje i dalje u ljudskim rukama, a zdravorazumska odluka i dalje pripada čovjeku.

Za vrijeme leksikografske konferencije u Toruńu⁸, posvećene dvojezičnoj leksikografiji, bio je predstavljen džepni poljsko-engleski rječnik. Autoru je tijekom diskusije postavljeno pitanje u kojoj je mjeri uzimao u obzir frekvencijske podatke i po kojem je načelu u taj englesko-poljski i poljsko-engleski rječnik uvrštavao npr. životinje. Odgovor je bio da su se uzimale u obzir životinje koje služe čovjeku kao hrana. Slijedilo je pitanje zašto nema žabe. Odgovor je bio – to je poljsko-engleski a ne poljsko-francuski rječnik. Taj pomalo šaljiv odgovor dokazuje da čak u malome rječniku mora biti uzet u obzir i kulturološki element. U radu nad minimalnim rječnikom u koji je uključeno 1520 natuknica, iako je rezultat frekvencijskog odabira i rađen metodom proporcionalne zastupljenosti⁹ pojedinih vrsta riječi, potrebno je bilo dopuniti

⁵ Smatra se da je prvi rječnik koji je pripremljen na bazi korpusa – *Collins Cobuild English Language Dictionary* iz 1987. godine. Korpus je iznosio tada 7,5 milijuna, dok je u listopadu 2000. imao 415 milijuna (Bańko 2001).

⁶ Kontroverznost toga rječnika leži u njegovoj nekonvencionalnosti koju se može sažeti u frazi *podilaženje korisniku*. Usp. Kryžan-Stanojević 1998.

⁷ Prema Bańko 2001 taj je korpus u 2000. imao 50 milijuna pojava.

⁸ Usporedi bilješku 3.

⁹ U rječnik je ušlo: 700 imenica, 300 glagola, 200 pridjeva te 34 prijedloga, 43 veznika i 52 zamjenice.

materijal jer se u užem izboru nisu našli nazivi nekih mjeseci, godišnjih doba i sl. (*Slownik* 1992)¹⁰.

Potražnja za rječnicima izazvana erupcijom znanja i razvojem, zahtjeva brzu reakciju. U prolaznoj fazi ta reakcija sastoji se od prenošenja tradicionalnih rječnika na računalni medij. Najjednostavniji je način, ali ne bez mana, presnimavanje pisanog rječnika na računalni medij. Tako je snimljen na CD do sada najveći poljski rječnik Doroszewskog (1958–69). Iako se njegovo korištenje ograničava na *listanje* na CD snimljenih stranica rječnika i ne iskorištava mogućnost kompjutera, takav način korištenja tog opsežnog rječnika ipak je korak naprijed i čini sponu između tradicionalnog i modernog načina njegovog korištenja.

Naprednija je metoda primijenjena u kompjutorskoj verziji trosveščanog Szymczakova rječnika (1978–1981) koji je dostupan na CD-u. Rječnik i njegova koncepcija ostali su u potpunosti isti. Korisnik samo na drugi način koristi taj rječnik. Novost se dakle sastoji u korištenju drugog, nevidljivog u pisanom obliku dijela rječnika, hiperteksta, koji svoje postojanje zahvaljuje dodatnoj elektroničkoj obradi. Uspoređujući nekoliko natuknica iz tradicionalne i kompjutorske verzije lako je ustanoviti da se radi samo o iskorištenju kompjuterskih mogućnosti u pretraživanju.

I tako na CD-u, u kompjutorskom rječniku (*Komputerowy... 1996*), možemo provjeriti tip paradigme, pronaći fraze, objašnjenja, možemo riječ potražiti u poslovicama, u frazemima, možemo do teksta rječnika napraviti adnotaciju ili dopunu npr. kontekstom, adnotaciju koja će biti pohranjena i koju prilikom ponovnog korištenja rječnika možemo otvoriti; kliknuvši na bilo koju riječ u objašnjenju možemo otvoriti njezino značenje ili dobiti osnovni oblik. Sva ta pojašnjenja i informacije su prikladno grafički obrađene (uz mogućnost individualnog programiranja boja, redoslijeda te uklanjanja i nadopune). Kompjutorski rječnik poljskoga jezika je neposredno povezan s rječnikom stranih riječi dajući mogućnost uključivanja hiperteksta, a sam rad s kompjutorskim oblikom otvara nam mogućnost korištenja drugih izvora dostupnih putem računalnog medija (korpusi, enciklopedije, baze i sl.).

Taj je rječnik u biti pisani, tradicionalni rječnik dostupan putem novog medija, kompjutera, koji omogućava veću ekonomičnost i djelotvornost njegova korištenja. Budući da nas kompjutor ne ograničava što se prostora tiče, možemo se nadati i proširenju pojedinih natuknica primjerima iz literature (iako nam taj dio može dopuniti skok u korpus). Korak naprijed, kako se čini, jest englesko-poljski elektronski rječnik XeLDA¹¹ (Głowińska 2000) kojemu je kao podloga poslužio *Nowy słownik angielsko-polski* T. Piotrowskog i Z. Salonija

¹⁰ Rječnik je namijenjen školarcima te strancima početnicima koji uče poljski jezik.

¹¹ Elektronički rječnik XeLDA dio je europskog projekta STEEL (*Developing Specialised Translation/Foreign Language Understanding Tools for Eastern European Language*).

napravljen na bazi frekvencijskih listi i donekle prilagođen prenošenju na računalni medij.

Iz navedenih činjenica jasno je da s obzirom na tehnološke karakteristike u fazi pripreme i korištenja rječnika, možemo u današnje doba govoriti o tri tipa rječnika.

Prvi su tip tradicionalni rječnici. Njihova zajednička karakteristika jest to da je leksički materijal predložen korisniku u pisanom, knjižnom obliku. Tom je obliku prilagođena i tradicionalna metoda obrade materijala.

Nasuprot njima drugi tip su kompjutorski rječnici pripremljeni u kompjutorskom obliku, sa svim zahtjevima u odnosu na metodologiju obrade građe i posljedicama novoga medija. U prilagodbi novome mediju pokazalo se npr. da gramatike koje su nama na raspolaganju nisu dostatne i dovoljno dosljedne¹² te da za potrebe računala treba stvarati nove gramatike.

Treći, hibridni tip jest onaj koji je, iako pripremljen na tradicionalnoj bazi¹³, dakle čiji je početak pisani oblik, prilagođen kompjutorskom korištenju i koji se služi nizom pogodnosti elektroničkih medija. Razvoj hibridnih rječnika ide u smjeru širenja kompjutorskog djela s korištenjem mogućnosti koje pruža elektronički medij u što većoj mjeri.

Ako zanemarimo nedostatke koji su rezultat nestručnosti, nedosljednosti sastavljača i koordinacije radnog tima, nedostaci koji se pojavljuju u konfrontaciji pisanih rječnika s kompjutorskim u glavnoj mjeri odnose se na ograničenja vezana uz prostor i vrijeme. Nedostatak mjesta onemogućava navode šireg konteksta, a to je često uzrok nejasnoće same natuknice i njihove upotrebe. Gomilanje ponekad neophodnih kvalifikatora dovodi do nečitkosti rječničkog članka, a samim time smanjuje korisnost samoga rječnika. Pisani rječnici ne daju mogućnost ažurne dopune rječnika bez narušavanja njegove strukture, a vremenska ograničenja (dugotrajna izrada) ne dopuštaju npr. unos najnovijih riječi poput neologizama. Rad s pisanim rječnicima je prilično spor, a istovremeno korištenje nekoliko opsežnih rječnika zahtjeva određene prostorne uvjete i često je jednostavno neizvedivo. Dostupnost nekih rječnika ili zbog njihove povijesne vrijednosti ili pak zbog njihove rijetkosti – ograničena je.

Lijek za sva ta ograničenja daju kompjutorski rječnici. Mogućnost uključivanja hiperteksta, povezivanja s datotekama koje su izradili stručnjaci daje neograničenost samoga znanja i mogućnost kombiniranja više rječnika u jed-

¹² Iskustva pri pripremi hrvatskog *spelling checkera* natjerala su, kako sâm često govori, profesora J. Silića na pripremu nove gramatike, koja bi s jedne strane bila spremna zadovoljiti kompjutorske zahtjeve, s druge pak iskoristila bi sve mogućnosti koje pruža računalna tehnika.

¹³ Moguć je i obrnuti smjer – priprema kompjutorska, a s obzirom na nedostatnu izobrazbu korisnika, rječnik je dostupan u pisanom obliku.

nome. Rječnik širi svoju ulogu i sve se više postavlja pitanje gdje se nalazi granica između rječnika i enciklopedije (Bratanić 1991:44–48). Samo stvaranje takvih rječnika traži veću dosljednost i preciznost, zato je i pouzdanost tih rječnika veća. Navođenje konteksta oslanja se na korpus koji je pouzdan i daje mogućnost verifikacije primjera. Kompjutorska obrada omogućava pozivanje na niz podataka kao što su čestotnost riječi, statistika i sl. Rad s rječnikom uključuje kreativnost ili u obliku dopune rječničkih članaka vlastitim primjedbama ili proširenjem samoga rječnika vlastitim natuknicama. Kompjutorski rječnik razvija aspekt prilično zanemaren u klasičnim rječnicima, a to je kontakt s korisnikom, koji zahvaljujući elektroničkoj pošti evoluirao i omogućuje usavršavanje rječnika s obzirom na korisničke potrebe te edukaciju korisnika i širenje njegovih obzora. Kompjutorski rječnik je ekonomičan — štedi prostor i vrijeme.

Mane kompjutorskih rječnika mogli bismo vidjeti jedino u tom dijelu koji je slično kao i u klasičnim rječnicima vezan uz stručnost sastavljača. Nedostatak koji se ipak najčešće spominje to je nedostatna naobrazba korisnika. Korištenje kompjutorskih rječnika zahtjeva vještinu koja nam dosta često nije baš previše bliska i prije ju tretiramo kao nužnost, nego kao nešto što bismo mogli zavoljeti. Katkad se čini da smo opet na početku jednog civilizacijskog razdoblja koje od nas zahtijeva svladanje vještina, što smatramo nepremostivom preprekom. Srednjovjekovnom čovjeku isto nije bilo lako naučiti čitati, a ipak je tu vještinu svladao.

Upravo zbog toga svega hibridni rječnici jesu rječnici današnjice. Imaju sve vrline (uključujući pisani, knjižni oblik rječničkog članka) klasičnih rječnika koji su nama prirasli k srcu. Istovremeno možemo u njima koristiti nove mogućnosti prema svojim potrebama i u mjeri za koju smo spremni. Tako se postepeno navikavamo na novi način korištenja starih rječnika, pripremajući se za dolazak novih. Za početak hibridni rječnici ublažuju civilizacijski šok kojemu smo izloženi.

Leksikografija današnjice sasvim je sigurno u nezavidnoj situaciji. U potrošačkom svijetu i riječ i rječnik postaju roba. Zbog toga se i njegovi stvaraoci, da bi ostali u igri, moraju prilagoditi novim tržišnim uvjetima. Postavljena pred korisnika koji je zahtjevan, obrazovan i željan znanja, leksikografija mora računati s time da ne samo da rječnik prerasta svoj definirani opseg, nego i leksikograf mora postati nešto drugo. Leksikograf današnjice trebao bi biti koordinator i savjetnik stručnog tima u kojemu bi se našli i stručnjaci pojedinih grana i informatičari i izdavači koji bi bili i izvršitelji i jamci uspješne realizacije tog programa. Promijenjen pristup rječniku (rječnik—roba) stavlja rječnik u borbu s konkurencijom. U toj borbi želimo da naš rječnik bude uspješan da se koristi. Izdavačev je interes da se rječnik plasira na tržištu i prodaje. Ciljevi su dakle, iako su na drugi način imenovani, isti. Za njihovu realizaciju u hrvatskoj leksikografiji treba:

- promijeniti pristup rječniku (rječnik-roba),
- promijeniti pristup korisniku (podilaženje korisniku trebalo bi postati leksikografskom strategijom,
- promijeniti pristup leksikografu (jezikoslovac je urednik-koordinator),
- promijeniti koncepciju rječnika (mogućnost prilagodbe kompjutorskim zahtjevima, dosljednost obrade),
- stvarati korpuse za rječnike (zadatak izdavaštva; korpus ne mora biti nacionalni jer je njegovo stvaranje u našim uvjetima presporo),
- obraditi univerzalno označivanje (ujednačenje kvalifikatora – kriterij, stvoriti tezaurus kvalifikatora),
- prihvatiti u obradi tradicionalnih rječnika sve što nudi i traži nova tehnologija (korištenje korpusa, frekvencijskih obrada, statističkih metoda i sl.).

Ispunjenje tih pretpostavki preduvjet je za sastavljanje dobrih rječnika. Ostvarenju toga cilja služi u tranzicijskom razdoblju stvaranje hibridnih rječnika. Hibridni rječnici zahtijevaju metode koje, iako nisu idealne, pružaju mogućnost prilagodbe na novi način komuniciranja sa znanjem i s korisnikom i jednoj i drugoj strani, dakle i korisniku i leksikografu. Upravo oni su rječnici posredstvom kojih ćemo ući u leksikografiju sutrašnjice.

Literatura

- Bańko, Mirosław, 2001. *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa*. Warszawa. 336 str.
- Bratanić, Maja, 1991. *Rječnik i kultura*. Zagreb. 244 str.
- Głowińska, Katarzyna, Marcin Zwoliński. 2000. Angielsko-polski słownik elektroniczny XeIDA, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Studia Slavica* (Toruń) V, 119–124.
- Kryżan-Stanojević, Barbara. 1998. Rječnik kao odraz jezične norme (na primjeru poljskih i hrvatskih rječnika). *Filologija* 30–31, 485–494.
- Petelenz, Krzysztof. 2000. Polsko-niemieckie słowniki komputerowe na progu XXI wieku, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Studia Slavica* (Toruń) V, 103–118.
- Urbańczyk, Stanisław. 1964. *Słowniki ich rodzaje i użyteczność*. Wrocław, Warszawa, Kraków. 48 str.
- Walczak, Bogdan, 1997. Kontekst wyrazowy w leksykografii. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, zeszyt LIII, 157–168. Warszawa.

Rječnici

- Inny słownik języka polskiego* 2000. Mirosław Bańko. Warszawa : PWN.
Słownik minimum języka polskiego 1992. ur. Zofia Kurzowa, Halina Zgółkowa. Poznań.
Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny. 1994–2001, red.nauk. H. Zgółkowa, I–XXXIII [do przesadnia, nastavak u tisku]. Poznań.
Komputerowy słownik języka polskiego 1996, wyd.1. CD-ROM. Warszawa : PWN.
Słownik języka polskiego. 1978–1981. red.nauk. M.Szymczak, I–III. Warszawa.

Miejsce słowników ‘pisanych’ w świecie mediów elektronicznych

Streszczenie

Rozwój nowych technologii stworzył tradycyjnym »pisany« słownikom silnego konkurenta – słowniki komputerowe. I choć z jednej strony są one nieprzyjacielem starej leksykografii stały się jednocześnie bodźcem ich rozwoju i doskonalenia. Różnica między tradycyjnymi i komputerowymi słownikami, oprócz tej oczywistej, w sposobie przekazu, widoczna jest w samym procesie pracy (sposób gromadzenia materiału, formowanie korpusów słownikowych, formalne opracowanie, gramatyczna informacja) widoczna jest także we wzajemnym stosunku twórcy słownika i użytkownika. W obecnych czasach możemy mówić o tradycyjnych, komputerowych i hybrydowych słownikach. W artykule jest mowa o zaletach i wadach takich słowników. Za przykład posłużyły polskie doświadczenia leksykograficzne.

The position of 'written' dictionaries in the world of electronic media

Summary

Development of new technologies has created a powerful competitor for the traditional, 'written', dictionary — the computer dictionary. Although the computer dictionary presents an opponent to the traditional lexicography, at the same time it provides an incentive for its development and improvement. Apart from the obvious difference in the medium of presentation, the difference between a traditional and a computer dictionary lies, on the one hand, in the work process itself (compiling material, corpus formation, formal processing, grammatical information), and, on the other, in the relation between the author and the user of the dictionary. Dictionaries currently on the market can be divided into traditional, computer and hybrid dictionaries. This paper discusses the advantages and disadvantages of these types of dictionaries, with examples from Polish lexicographic experience.

Ključne riječi: dvojezična i jednojezična leksikografija, tradicionalni rječnici, kompjutorski rječnici, hibridni rječnici

Key words: bilingual and monolingual lexicography, traditional dictionaries, computer dictionaries, hybrid dictionaries